

EDUCATION AT ALL LEVELS - A NATIONAL PRIORITY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA FOR SEVERAL DECADES

ÎNVĂȚĂMÂNTUL DE TOATE NIVELURILE – PRIORITATE NAȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA PENTRU CÂTEVA DECENII

Mihai PATRAȘ¹

Abstract

The present work exposes the structural analysis by matters of economists preparation in the high schools institutions after its liberalization and after "Bologna system" application. It is mentioned that besides some new possibilities of improvement, contemporary were introduced several new disciplines, which removed or decreased the hours for other traditional, but specially useful, disciplines, that contribute to the formation of the economist figure as such. It is shown the necessity of inventorying the situation, namely the substantial reduction of the number of disciplines, excluding auxiliary or duplicating ones, and at the same time correspondingly increasing the time fund for the basic disciplines (Statistics, for example). It is also necessary to introduce new disciplines (like the Economy of the Republic of Moldova). This would contribute to the increase of the professionalism of the graduates and to the increased "demand" of them by the economic entities.

Keywords: *accounting, economic disciplines, finance, improvement of specialists training, management, quality of training, specialists in the field of economics*

1. Introducere

În ultimile două decenii și jumătate în domeniul învățământului de toate nivelurile din R. Moldova au avut loc multe procese nefavorabile, care în ultimă instanță, au condus la diminuarea gradului de pregătire a specialiștilor, reducerea atractivității școlii superioare pentru o bună parte a tinerilor. Printre cele mai grave neajunsuri și greșeli cu consecințe negative pe termen mediu și lung, ce au fost comise în domeniul învățământului în perioada de după 1991, în viziunea noastră, au fost următoarele:

1. Transformarea, în mare măsură, automată a majorității fostelor școli medii în licee (începând chiar cu 1991). Aceasta a discreditat semnificativ învățământul liceal, fiindcă imediat, a crescut rapid și nejustificat gradul de cuprindere a tinerilor (până la 80-90% dintre toți absolvenții claselor a IX, inclusiv a celor cu pregătire indecentă) cu „studii liceale”. Drept urmare, nivelul mediu de cunoștințe/ de pregătire a absolvenților liceelor a decăzut brusc, fiindcă a fost abandonată total selectarea celor mai buni tineri². Deși formal învățământul de nouă ani este obligatoriu, efectiv, după reforma de mai sus, cel liceal treptat a devenit aproape obligatoriu, cauzând cheltuieli nejudicioase (de fapt, pierderi) pentru buget, pentru întreaga societate. Pentru a avea o imagine generală a gradului menționat de discreditare a învățământului liceal, putem să

¹Prof. univ. Dr. Facultatea de Științe Economice a Universității de Stat din Moldova/ USM (Chișinău), e-mail: patrash_mihai@hotmail.com

²În licee, cu atât mai mult în școala superioară, nu poate fi aplicat nici „principiul lui Lăpușneanu” – „proști, dar mulți”, nici cel al lui Macareno, potrivit căruia „elevul slab trebuie ajutat, cel tare se va descurca singur”. Orientarea în învățământul de performanță trebuie să fie efectuată, în primul rând, cu referire la cei mai buni. Învățământul liceal și cel superior nu poate și nu trebuie transformat într-o binefacere. Foarte multe cadre didactice „închid ochii” atunci, când se discută aspectele calității, fiindcă datorită „calității proaste” ei pot supraviețui. Dacă până la aplicarea camerelor de luat vederi cota liceenilor, care susțineau examenele de bacalaureat cu note pozitive era de 95-98%, apoi imediat după aplicarea camerelor, doar 55-58%, adică de cca. 1,6-1,8 ori mai puțin.

facem o comparație logică: în ce măsură nivelul de pregătire generală a tinerilor de 19 ani, absolvenți de licee de după „liceizarea” aproape totală (din anii 1990) a fostelor școli medii pot fi comparați cu absolvenții de aceeași vârstă (cca. 19 ani) a fostelor școli pedagogice, medicale, diferite tehnicum-uri și alte școli de învățământ mediu special (după 8 clase, plus ulterior 4 ani de studii). Este evident, că majoritatea absolută a absolvenților liceelor („media pregătirii”) a fost și rămâne net inferioară comparativ cu același indicator („media cunoștințelor”) al absolvenților tehnicum-urilor, școlilor pedagogice, de medicină etc. Drept dovadă, aceștia din urmă în proporție de aproape „100 la 100” se includeau în procesul de activitate („de rambursare către stat a cheltuielilor pentru învățământ”) fiind respectiv salarizați, în timp ce majoritatea absolvenților liceelor efectiv nu au fost și nu sunt capabili să realizeze independento careva o activitate intelectuală reală/ utilă, chiar elementară (necesară societății) și remunerată. Pentru a-și genera acest mare „rău” pe termen lung (promovat de primii miniștri reformatori ai învățământului) statul a cheltuit și mai cheltuiește zeci mil. de lei anual.

2. O altă eroare (să nu spunem mai dur) din domeniul învățământului a fost **liberalizarea totală a învățământului superior**, care de pe la sf. sec. XX, în mare măsură, a încetat să mai fie „superior”. Avem în vedere creșterea rapidă, neproportională și nejudicioasă a n. instituții de învățământ superior „private” (nestatale). Până la sfârșitul anilor 1990 – începutul anilor 2000, licențe de activitate dețineau cca. 60 de astfel de instituții, în care erau înscriși cca. 130-140,0 mii de tineri (preponderent doar „deținători” de bilete studentești). Dacă ținem cont de faptul, că până la adoptarea Declarației de Independență la o populație în creștere (în 1990-91 a ajuns până la 4,3 mil. loc.) în R. Moldova funcționau 12-14 instituții de învățământ superior, ce au evoluat pe parcursul a patru decenii și jumătate, în care învățau cca. sau ceva peste 50,0 mii tineri selectați prin concurs (uneori, destul de semnificativ, până la 5-10 candidați pentru 1 loc bugetar), atunci creșterea într-un timp scurt a numărului „studentilor” de cca. 2,5-3 ori (!), iar a instituțiilor de învățământ de 4-5 ori (!) nu poate fi apreciată ca un fenomen pozitiv, ca o dezvoltare, ca un progres al învățământului în R. Moldova. Din contra, în condițiile reducerii anuale a populației (și a „ofertei” de liceeni, mai ales după anul 2000), a nivelului mediu de instruire a tinerilor în licee³, a unui contingent relativ constant (sau în creștere ne semnificativă) de cadre didactice de înaltă calificare (cu titluri și grade științifico-didactice), lipsei de condiții corespunzătoare de studii (spații, echipament/ utilaj, literatură/ surse informaționale etc.) etc., creșterile cantitative în cauză nu reprezintă procese pozitive, ci mai mult negative, artificiale. Pregătirea intelectuală a tinerilor peste minimul oficial/ legal (cel de 9 clase), în mod obligatoriu, trebuie să fie bazată pe selecție, în caz contrar procesul respectiv va reprezenta doar o irosire de resurse financiare, materiale, intelectuale, de timp etc., indiferent că acestea sunt efectuate de la buget sau „din cont propriu”. Cunoscând situația din domeniu, putem afirma, că majoritatea instituțiilor apărute în perioada de după 1991 nu sunt preocupate de pregătirea „specialiștilor”, ci mai mult cu dezorientarea și dezinformarea tinerilor din cauza desconcentrării studiilor. Ele (instituțiile în cauză) nu pot pretinde ca ar (putea) rezolva probleme, ce nu pot fi soluționate de instituțiile „de stat”. E știut faptul, că scopul real al instituțiilor „superioare” nestatale este obținerea profitului de către managerii respectivi (mai puțin de jumătate dintre absolvenții respectivi se pot aranja în câmpul muncii, restul completează armata șomerilor sau emigrează, unde foarte puțini activează pe specialitate).

3. Aplicarea sistemului de la Bologna, probabil, a avut scopuri declarate bune, bazate pe **etapizarea învățământului superior** (ciclul I și II), respectiv pe selecție, pe creșterea cerințelor/ cunoștințelor odată cu continuarea studiilor. Însă din cauza pretinselor autonomii universitare, când de autonomii au beneficiat majoritatea „neuniversităților” și „neacademiilor” (apărute în mod haotic, începând cu sfârșitul anilor 1990, apoi o parte, rapid dispărute în anii 2000), programele de studii au suferit o degradare enormă aproape la toate disciplinele fundamentale, existente anterior. Pentru argumentarea acestei concluzii aducem următoarele fapte din domeniul

³Anual o parte dintre cei mai pregătiți absolvenți ai liceelor noastre sunt atrași la studii în afara R.Moldova. De ex., FR alocă anual cca. 500 burse pentru tinerii moldoveni. Numărul acestora nu este în scădere și nu poate fi stopat sau reglementat în mod administrativ.

economiei⁴. Analiza retrospectivă a nomenclatorului de discipline, precum și a programelor de studii (curriculei) pe specialități ne arată, cel puțin, următoarele:

a) În primul rând, până la liberalizarea învățământului din anii 1990, din totalul fondului de timp, utilizat la pregătirea economiștilor (cu studii superioare la **toate specialitățile cu profil economic**), cca. 3/4–4/5 (3 ani din 4 ani sau 4 ani din totalul de 5 ani de studii) era utilizat **pentru predarea aceluiași discipline comune**: matematică superioară, inclusiv teoria probabilităților, statistică (teoretică, economică și de ramură), economie politică, istorie economică, geografie economică/ repartizarea forțelor de producție, alte discipline economice pe sectoare de activitate (industrie, agricultură, construcții, transport, sectorul financiar-bancar, asigurare tehnico-materială, comerț, inclusiv exterior etc.), limba străină, contabilitate (teoretică/ teorie generală, de ramură, contabilitate în instituțiile bugetare), filozofie, tehnica de calcul etc. Deci, pentru însușirea specialității propriu-zise se aloca între 1/5–1/4 din fondul total de timp (cel mult 2-3 semestre din cele 8-10). Cu alte cuvinte, dacă durata studiilor constituia 5 ani (respectiv, 4 ani la unele specialități), atunci timp de 4 ani sau 8 semestre, respectiv pentru studiile de 4 ani (3 ani sau 6 semestre) tinerii erau cu programe și examene (sau colocvii) comune pentru absolut toate specialitățile economice existente atunci (!). Așadar, orice specialitate/ specializare universitară nouă putea fi creată oricând, darnu mai târziu, decât ultimul an de studii (al cincilea sau, respectiv, al patrulea). Implementarea sistemului de la Bologna de către majoritatea instituțiilor de învățământ a condus la erori grave. Mai multe discipline economice, care s-au format, s-au dezvoltat și au evoluat treptat cu anii, dacă nu chiar cu deceniile, după reformă (din anii 2000), ori au dispărut definitiv în mod subiectiv și neprofesionist, ori fondul de timp alocat predării/ studierii lor s-a micșorat (nejustificat) esențial. Doar un singur exemplu grăitor. Dacă până la 1991 studenților FȘE a USM, dar și în alte instituții cu profil economic „statistica”, o disciplină de bază, extrem de utilă la pregătirea specialiștilor cu adevărat calificați în domeniul economiei, li se preda pe parcursul a 3-4 semestre (inclusiv „Teoria generală a statisticii”/ Statistica teoretică, Statistica economică și Statistica de ramură, în total studenții susțineau, de regulă, 2-3 examene și un colocviu), atunci acum ea (Statistica) se studiază doar într-un singur semestru (!)⁵. În total, la toate specialitățile economice (inclusiv financiar-bancare etc.) pe parcursul anilor de studii universitare până la 1991 se predau până la 45-50 de discipline⁶ (pentru fiecare dintre ele existau și manualele corespunzătoare, plus programele unice, elaborate de câțiva (4-6) dintre cei mai recunoscuți prof. univ. din domeniu). Aplicarea neconformă a „sistemului de la Bologna” în R. Moldova a condus la o situație total inacceptabilă: în cadrul programelor de studii ale tuturor specialităților existente în cadrul facultăților economice (ciclurile I și II) sunt incluse peste 250 de discipline, majoritatea dintre ele (peste 100) repetându-se și/sau suprapunându-se. Dintre acestea doar câteva se predau 2 semestre (restul doar un semestru). Adică, „importanța” majorității disciplinelor, evaluată în ore reale (prelegeri și seminare/ practici), este aproape identică. Iar aprecierea lor în „credite” este, după noi, efectiv subiectivă. Noțiunea de autonomie universitară apărută în ultimii ani în mare măsură a fost discreditată, fiindcă de ea (de autonomie) au beneficiat majoritatea „neuniversităților” și

⁴Menționăm însă, că probleme similare în proporții mai mici sau mai mari, există în toate domeniile de pregătire universitară din R. Moldova.

⁵Programele disciplinelor statistice cuprind o serie de teme cheie, necesare fiecărui economist: tabelele statistice și regulile de elaborare a lor; modalitățile de calcul a ritmurilor de creștere economică; diferite metode de analiză macroeconomică, de efectuare a sondajelor și studiilor socio-economice și demografice; metodele de prezentare grafică a evoluției proceselor economice; interpolarea și extrapolarea datelor economico-statistice; esența și interrelația dintre diferiți indicatori macroeconomici, financiari, valutari; calcularea diferitor indici (ai prețurilor, ai volumului fizic, ai puterii de cumpărare etc.); stabilirea unor indicatori statistici utilizați la compararea nivelurilor de dezvoltare ai diferitor state etc. Cunoșcând domeniul pot afirma cu responsabilitate: dacă viitorul economist nu cunoaște decent statistica, el nu poate pretinde că-i economist calificat.

⁶Așa cum am mai menționat și cu alte ocazii, fondul de timp, ce constituia atunci un semestru de studii, era cu cca. 15-20% mai mare, decât cel actual, de ex., se învața 6 zile pe săptămână. Menționăm, că în majoritatea instituțiilor de învățământ superior de prestigiu cu profil economic de peste hotare, statistica este o disciplină cheie și se predă mai mult de 2 ani.

„neacademiilor”, inclusiv cele cu 300 de studenți. Adică multiple discipline, după noi, artificial apărute mai ales în ultimul deceniu și jumătate, ce se suprapun în mare măsură sunt apreciate aproape în mod egal (cu 4 sau 5 credite), prin alocarea de timp real, cu cele câteva discipline clasice, care au mai rămas, dar deja cu un număr redus de ore (comparativ cu situația precedentă, de până la reformă). Adică, de fapt, s-a trecut la un **egalitarism de aprecieri**, adeseori sub pretextul, că așa ceva există „unde” (în UE etc.). Pe de altă parte, unele discipline fundamentale, care formează specialistul economist, au fost reduse sau înlăturate; de ex., statistica economică, statistica de ramură etc. – substanțial reduse, geografia economică/ repartizarea forțelor de producție, economia principalelor ramuri/ sectoare de activitate, istoria economică, economia statelor dezvoltate etc. – excluse.

b). Mai mult ca atât, pe parcursul retrospectivei „post Bologna”, unii manageri frecvent și ne argumentatau tot modificat lista disciplinelor predate⁷. Instabilitatea în cauză, nu a permis și nu permite asigurarea unei comparabilități în timp (a pregătirii specialiștilor), precum și în spațiu (între instituții de învățământ) a calității pregătirii absolvenților în cauză. De asemenea, cadrele didactice mereu au fost puse în situația când trebuiau să tot elaboreze prelegeri, programe/ curricule etc. noi (mai „moderne”, dar, de fapt, multe artificiale, care ulterior dispăreau). Aceasta de asemenea, influența negativ nivelul de pregătire profesională al studenților. Respectiv, nu a contribuit la asigurarea disciplinelor cu literatura didactică necesară.

c) Sub pretextul „autonomiilor universitare” (în **majoritatea cazurilor autonomii nemeritate**) „universitățile” și „academiile”⁸ au elaborat **curricule proprii** diferite unele de altele (în diverse instituții) la aceeași/ aceleași discipline, pentru aceeași specialitate. Deci, aici deloc nu se respecta și nu se respectă principiul comparabilității conținutului acelorași prelegeri și practici la disciplinele de bază, care formează specialistul, pentru studenții aceleiași specializări din diferite instituții (de ex., în cadrul ciclurilor I și II sau, anterior, de 5 ani). Adeseori, curriculele „disciplinelor rămase” (dintre cele „vechi”) nu cuprind subiecte de importanță majoră. La una și aceeași specialitate, dar în diferite instituții de învățământ, în mare măsură se predau discipline ca fiind importante, principial diferite. Mai mult ca atât, la aceeași specialitate în cadrul facultății se pot preda discipline diferite pentru același semestru, dar în ani de studii diferiți. Reieșind din cele menționate, mai jos propunem un sistem de măsuri îndreptate spre îmbunătățirea procesului de pregătire a specialiștilor cu studii superioare, creșterea atractivității specialităților economice etc⁹.

În primul rând, e necesar de stabilit lista specialităților și a specializărilor, în cadrul cărora urmează a fi pregătiți studenții (inclusiv masteranzii) facultăților economice (de instituții). Aceasta este important în lumina viitoare retrageri treptate firești (din cauza reducerii contingentului de studenți etc.) a licențelor de activitate unor instituții (în primul rând, a celor „private”). De exemplu, considerăm că în cadrul specialității „Finanțe și Bănci” a FȘE în mod artificial a fost exclusă specializarea „Bănci”, una dintre cele mai importante la etapa actuală (în toate țările dezvoltate ale lumii). De asemenea, e necesar de deschis, cel puțin, o specialitate

⁷Doar subsemnatului i s-au „eliminat” în doar câțiva ani trei discipline importante/ de bază – „Politica monetară și de credit”, „Relații valutare-financiare internaționale”, „Organisme financiar-monetare internaționale”, predate în lumea civilizată, precum și un curs special „Gestiunea cursului valutar”, predat masteranzilor.

⁸La aceste categorii noi atribuim acele preținse instituții, ce nu corespund unor cerințe minime calificaționale. De ex., o facultate, în viziunea noastră, trebuie să aibă, cel puțin, 2-3 catedre/ departamente, iar în fiecare dintre acestea să activeze minim 5-7 titulari cu grade științifico-didactice, inclusiv un prof. univ. Respectiv, o instituție de învățământ superior poate exista, dacă în componența sa are, cel puțin, 3 facultăți. Așadar, o potențială instituție de învățământ superior ar putea pretinde la licență de activitate, dacă ar avea minim 50-60 cadre didactice titulare cu grad științifico-didactic, inclusiv până la 10 prof. univ. Cerințe minime urmează a fi stabilite și pentru numărul de studenți, suprafețe (m²) ale aulelor de studii, biblioteci și variante de manuale, echipament etc.

⁹Admiterea la liceu, după noi, urmează a fi efectuată în bază de selecție, pentru ca în școala superioară să studieze doar cei, care merită (de exemplu, în baza rezultatelor la examenele de absolvire a clasei a IX). Respectiv ar trebui să sporescă substanțial numărul tinerilor, care studiază în colegii, școli profesionale, pentru a satisface necesitățile societății în muncitori calificați, tehnicieni etc. care acum lipsesc. Evident se impune reducerea semnificativă a numărului liceelor cu creșterea concomitentă a prestigiului acestora. Actualmente în R. Moldova sunt peste 350 (!) de licee.

principial nouă, în cadrul căreia ar putea fi formate cadre didactice pentru familizarea liceenilor cu domeniul economic¹⁰.

În al doilea rând, conducerea facultăților economice, dar și a instituțiilor de învățământ superior etc. în întregime (**problema, de fapt, există la toate facultățile în toate instituțiile**) urmează să **reinventarieze lista** existentă a disciplinelor incluse în curriculele universitare ale studenților ciclului I și II. În acest sens trebuie să fie analizate detaliat (pe teme și subiecte) fiecare disciplină cu scopul de a exclude multiplele discipline artificial apărute și care se dublează (unele chiar se triplează). Potrivit estimărilor noastre, așa cum am menționat mai sus, actualmente sunt peste 100 (!) astfel de discipline (la facultățile și specialitățile economice) inventate în ultimii ani. (Lista acestor discipline va putea fi întocmită în baza analizei detaliate a disciplinelor existente.

4. În baza celor expuse mai sus, se impune restructurarea torentelor, în cazul nostru, ale FȘE (dar nu numai) în așa fel, ca pe parcursul a, cel puțin, **primelor 3-4 semestre de studii** toți studenții facultății (unei facultății) **să studieze aceleași discipline de bază comune** (economice etc.). Formarea, începând cu anul I de studii, a torentelor mixte (la prelegeri, la mai multe specialități) cu până la 75-100 studenți (3-4 grupe, nu mai mult reieșind din specificul local) în torent, ar permite reducerea numărului de unități didactice (cu 15-25%), respectiv banii economisiți în acest fel ar putea fi utilizați la creșterea salariilor etc. În cazurile, în care sunt posibile comasările, nu este judicios ca una și același disciplină să fie predată la „torente” din doar 25 studenți (care formal „țin de altă specialitate”) și despre care studenții la etapa respectivă încă nu cunosc prea multe lucruri. Urmează a fi și selectate disciplinele comune (cele mai importante) predate în primele trei (sau patru semestre), în baza cărora se formează specialistul în domeniul economiei (ca atare). Trebuie înțeles un lucru: înainte de a pregăti finanțiști, contabili, bancheri, specialiști în diverse subdomenii, facultățile economice trebuie să pregătească economiști de înaltă calificare, având la baza discipline importante. Mai menționăm, că majoritatea absolută a liceenilor atunci, când depun documentele pentru a fi admiși la o anumită specialitate (economică, în cazul nostru), nu dețin suficiente informații despre ea (viitoarea lor specialitate). De cele mai multe ori aceștia/ tinerii se bazează, în cel mai bun caz, pe niște informații foarte aproximative (din auzite) sau pur și simplu prezintă documentele „la întâmplare” (sau în funcție de finanțarea de la buget)¹¹. Pe parcursul semestrelor I-III/IV, aplicând propunerea de mai sus, studenții se vor familiariza mai detaliat cu viitoarea lor specialitate și cu cele învecinate, respectiv alegerea specialității după această perioadă (de 3-4 semestre) va fi cu mult mai argumentată și mai judicioasă. Aceasta este justificat și din următoarele puncte de vedere: în cazul necesității formării unei noi specialități, drept consecință a necesităților economice, ea (specialitatea nouă) poate fi operativ înființată, într-un singur an, pe parcursul căruia ar fi predate doar disciplinele de specialitate. Așadar, înscrierea studenților an.I la o anumită specialitate (concretă), potrivit propunerilor noastre, va fi în mare măsură convențională și doar provizorie. În funcție de mai mulți factori (necesitățile agenților economici, posibila „atrageră”, de ex., la USM a unor instituții în curs de dezvoltare etc.) ar trebui de examinat problema deschiderii dealte noi specialități (la ciclul I și/sau II). La ciclul II vor domina disciplinele de specialitate. Pe parcursul a.c. de studii (în baza Anexelor 1 și 2) urmează a fi realizată inventarierea disciplinelor predate (structura acestora pe teme, subiecte concrete), respectiv înlăturarea pseudodisciplinelor. În mod special dorim să atragem atenția studenților care-și aleg drept profesie cea de manager. Din experiența științifico-didactică, managerială acumulată, suntem de părerea că majoritatea doritorilor de a învăța la specialitatea „management” nu au calitățile necesare acestei profesii (deși, după cum ne demonstrează practica, ei nu știu despre aceasta). Selectarea acestora după primul an sau cel de-al doilea an de studii, inclusiv cu ajutorul cadrelor didactice antrenate la pregătirea lor, ar contribui real la formarea mai calitativă a viitorilor

¹⁰Acest subiect îl abordăm încă din 1991 [1, p. 49]. Atunci răspunsul Ministerului a fost: nu suntem pregătiți. De atunci au trecut cca. 3 decenii.

¹¹Repartizarea locurilor finanțate de la buget în primul semestru poate fi realizată în funcție de media notei din atestat, iar după fiecare semestru, ulterior – în funcție de nota la examenele fiecărei sesiuni de iarnă/ de vară.

manageri economici¹². Deosebit de importantă ar trebui să devină specialitatea nouă, propusă de noi, „Învățământul economic” (profesor de economie). Esența acesteia constă în următoarele: în liceele din UE, inclusiv din România (încă din anii 1990), se studiază pe parcursul a trei ani (cl. X-XII) științele/ disciplinele economice. Extinderea studierii economiei în cadrul pregătirii liceenilor poate fi realizată numai, dacă vor exista cadrele necesare (calificate). USM, după noi, este cea mai potrivită instituție de învățământ superior în cadrul căreia ar putea fi formați învățătorii/ profesorii respectivi (pentru licee).

5. Considerăm deosebit de important, ca în partea ce ține de predarea disciplinelor comune (cu aceeași denumire concretă) la specialitățile economice (v.p.2) să existe și curricule universitare comune/ model, elaborate de Comisiile de specialitate înființate pe lângă minister din câțiva specialiști (până la 4-5 prof. și/sau conf. univ. cu experiență în domeniul pentru o specialitate sau două) din cadrul instituțiilor de bază (USM, ASEM, de ex.). Curriculele în cauză ar putea servi drept bază pentru elaborarea manualelor sau suporturilor de curs pentru toate instituțiile, unde există specialitatea în cauză.

6. Pentru început, programele (curriculele) la disciplinele de bază, predate tuturor studenților, ar trebui elaborate cu atragerea a mai mulți profesori (nu doar a unui responsabil de discipline), pentru a evita dublările și pentru a nu omite problemele/ temele cheie. Ideal ar fi, așa cum am menționat mai sus, dacă aceste programe ar fi unice (într-o singură variantă) pe R.Moldova și confirmate la ministerul de resort. De fiecare dată, ar trebui menționate disciplinele „înrudite”, precum și teza, că „prezenta curricula a fost elaborată cu luare în considerație a curriculumelor ... ” (se enumără disciplinele care s-ar putea intersecta cu disciplina dată). Ele nu ar trebui modificate prea des, posibil doar actualizate, în caz de strictă necesitate. Discutarea lor la Consiliul facultății ar trebui să fie una reală și nu doar formală (cu votarea mecanică). Posibil, că ar putea fi aplicată și o modalitate de avizări din partea unor prof. (de ex., UAIC) de la Iași,

7. Fiindcă de competența Ministerului Învățământului și Cercetărilor Științifice¹³ țin instituțiile de învățământ superior, cele de cercetare etc., în care activează cadre cu titluri/ grade științifico-didactice, ministrul respectiv obligatoriu ar trebui să fie, cel puțin, doctor în științe.

8. În același timp, începând cu anul II de studii (de ex., sem. III), în scopul cunoașterii decente a unei limbi europene¹⁴, ar trebui în mod obligatoriu o disciplină să fie predată în limba engleză sau franceză.

9. Ar trebui reglementat transferul studenților dintr-o instituție în alta. Majoritatea absolută a instituțiilor de învățământ superior se află în mun. Chișinău. Avem în vedere următoarele. Acceptarea a unui student dintr-o altă instituție poate fi doar **cu titlu de excepție** (!), adică să aibă o judiciozitate consistentă. O persoană exmatriculată pentru nereușită dintr-o instituție nu poate fi înmatriculată în alta (unde el va „reuși” doar contra mită). În acest scop urmează a fi colectată/ sistematizată semestrial, în baza respectivă de date a instituțiilor, lista celor exmatriculați.

10. Evident, că fluxul de studenți spre România, FR sau alte state nu poate fi stopat cu forța, însă el poate fi reglementat doar prin perfecționarea continuă și semnificativă a învățământului nostru. Trebuie însă să recunoaștem, că posibilitățile absolvenților instituțiilor din România sunt cu mult mai extinse (posibilitatea de aranjare în câmpul muncii, nivel de salarizare, posibilitatea de a continua studiile și cercetările în statele UE etc.).

11. **Salarizarea** domeniului universitar rămâne o problemă importantă. Pentru a avea o impresie despre reducerea relativă a salariului/ a nivelului salarizării cadrelor de cea mai înaltă calificare din învățământul superior este util să ne aducem aminte despre nivelul remunerării muncii existent până la marile transformări socio-economice. În anii 1980, un prof. univ., șef catedră avea un salariu de 500 rub. (cca. 500 dol. în prețurile de atunci; în prețurile/ condițiile actuale aceasta ar însemna cu mult peste 1000 dol.)¹⁵, iar un ministru– 400 rub. (oficial). Actualmente

¹²O variantă de alternativă ar fi formarea specialiștilor în domeniul managementului doar în cadrul ciclului II.

¹³Redacția denumirii acestui minister poate fi modificată în funcție de preferințele parlamentarilor.

¹⁴Funcționarii publici, în primul rând, conducătorii de toate nivelurile trebuie să cunoască engleza sau franceza, fără de care nu este posibilă o colaborare internațională.

¹⁵De la emiterea sa (în 1792) până în prezent dolarul american s-a devalorizat de peste 100 ori, adică 1 cent din 1792

corelația salarizării dintre cele două categorii este inversă: salariul oficial al ministrului (cca. 13-15 mii lei, iar cu prime – 25-30,0 mii, pentru 2018) este de, cel puțin, 2-3 ori mai mare, decât cel al prof. univ., șef catedră. E știut, că pentru a deveni prof. univ. sunt necesare mai multe cerințe, unele destul de complicate, după absolvirea cu note înalte a unei instituții de învățământ superior. Durata pe parcursul căreia o persoană cu anumite abilități (în domeniul economiei, în cazul nostru) poate deveni prof. univ. constituie 25-30 ani. Adică titlul științifico-didactic în cauză îl poți obține către vârsta de, cel puțin, 50 ani (ignorăm posibilele cazuri, când unii avansează mai rapid). Pentru a deveni însă ministru, uneori nici studiile superioare nu-s obligatorii (am avut și miniștri fără studii superioare). Mai mult ca atât, am avut și prim-ministru fără studii superioare. Sau alt exemplu: am avut ministru cu vârsta de până la 30 ani. Concluzia este evidentă: la actualul curs valutar, salariul prof. univ. ar trebui să crească minim de 2 ori. (Nu vorbim despre salariile din România, care-s de 3-4 ori mai semnificative. Afară de aceasta în proporții mari aceștia sunt atrași în proiecte europene și remunerați în mod legal). În acest context amintim, că până la 1990 cel mai mare salariu oficial era stabilit pentru președintele AȘM și nu pentru primul ministru. Un criteriu de bază al salarizării ar trebui să devină activitatea științifică a cadrului didactic și publicațiile respective. Amintim, că până la 1990 această activitate a fost remunerată (de ex., 1 c.a. echivala cu 30-50 ore didactice)¹⁶. Respectiv trebuie ridicat statutul pedagogului, în general. La specialitățile pedagogice, prin mecanismul burselor și explicațiilor¹⁷, trebuie atrași cei mai buni liceeni. În caz contrar, nu putem avea liceeni performanți.

12. Consider că o direcție reală de creștere a rolului și prestigiului FȘE (și a USM) ar fi organizarea anuală a conferințelor științifice comune cu UAIC, cu participarea largă a cadrelor didactice ieșene. De ex., în fiecare primăvară la Iași, iar în fiecare toamnă (octombrie) la Chișinău, cu publicarea materialelor respective. Există un Acord de colaborare însă posibilitățile lui nu sunt valorificate.

13. Suntem de părerea, că pe parcursul, cel puțin, a 5 ani (ciclul I și II) nu pot fi întreprinse manipulări subiective, voluntariste cu disciplinele (incluse în planurile de învățământ).

14. Revin la o propunere mai veche. Concomitent cu creșterea contingentului de studenți la USM a crescut și numărul facultăților, catedrelor/ departamentelor. De câțiva ani are loc un proces invers, de reducere a contingentului de studenți. Evident, că în aceste condiții nu pot fi artificial păstrate toate structurile apărute în ultimii 5-10 ani. De aceea, din motive clare, viața impune să recurgem la mai multe restructurări și comasări. În calitate de variantă eligibilă merită să fie examinată comasarea facultăților de matematică și economie. Alături de altele, aceasta ar permite: a) selectarea celor mai buni studenți din cadrul ambelor facultăți și formarea unei specialități noi pentru RM „Metode matematice în economie”, în baza căreia s-ar genera și viitorii profesori pentru universitate; b) asigurarea unor echilibre între genurile FȘE și la facultatea de matematică, respectiv formarea unor colective didactice/ departamente mai omogene; c) reducerea unor cheltuieli administrative, posibila majorare a salariilor; d) formarea unui contingent de studenți mai echilibrat și posibila rezolvare a unor probleme sociale etc. Până la posibila luare a deciziei favorabile în cauză în cadrul FȘE urmează a fi (re)deschis Departamentul „Matematica în economie”/ „Metode și modele matematice în economie”.

Concluzii

Concluzia noastră majoră referitoare la acest fapt (repetarea acelor subiecte/ discipline,

valora mai mult, decât acum 1 dol.

¹⁶„Coagularea” colectivelor didactice poate fi realizată prin cercetări comune în cadrul catedrelor/ departamentelor

¹⁷Un argument-cheie al explicațiilor ar consta în teza ce se conține în denumirea materialului nostru „Învățământul este și va rămâne prioritatea numărul unu a RM pe termen lung”. Respectiv salariile din domeniu vor crește anual și vor fi printre cele mai mari.

doar cu alte sinonime) a constat/ constă în lipsa de control adecvat a decidenților respectivi, care au tot generat astfel de „programe”. Aceasta mai înseamnă și o irosire în proporție de cca. 50% a fondului de timp alocat studiilor universitare. Prin cele menționate se explică și gradul insuficient de cunoștințe a absolvenților, adeseori nemulțumirea celor mai performanți studenți/masteranzi (de la care am și aflat mai multe dintre aceste lucruri cu câțiva ani în urmă). Majoritatea absolută a disciplinelor analizate nu pot exista concomitent în calitate de discipline aparte/ separate. Șefii de departamente trebuie să conștientizeze, că departamentele/ catedrele, facultatea etc. trebuie să corespundă intereselor societății, că includerea sau neinclusiunea unor discipline în planurile de învățământ, precum și alocarea unui anumit fond de timp pentru acestea, aprecierea lor cu un număr de credite (mai mic sau mai mare) etc. nu trebuie efectuată subiectiv, în funcție de preferințele personale etc¹⁸. Fiecare caz trebuie argumentat serios. Pe parcursul anului universitar curent (2019/2020) e nevoie de reinventariat denumirile și structura, conținutul disciplinelor incluse în planurile de învățământ. Se impune reducerea de, cel puțin, 2,0-2,5 ori a numărului acestora, excluzând pentru totdeauna disciplinele artificiale, multiplele repetări etc. Planurile de învățământ trebuie să fie stabile, cel puțin, pe parcursul a 5 ani (ciclul I și II). Orice includere și/sau excludere a unei discipline, urmează a fi argumentată documentar și în timp util. USM, după noi, trebuie să servească în calitate de inițiator în domeniul reglementării structurii pe discipline a învățământului superior din RM (perioada post-Bologna). USM trebuie să fie model pentru alte instituții de învățământ superior. De ce învățământul trebuie să devină prioritate națională a RM pentru câteva decenii?

Fiindcă un stat cu cea mai slabă economie din Europa nu poate avea un învățământ mai bun, decât ultimul loc. (Decalajele dintre PIB nominal sau export per capita dintre Norvegia, Luxemburg, Elveția, Olanda, Danemarca, Slovenia, Finlanda sau Irlanda, pe de o parte, și RM, pe de alta, constituie între 30-80 la 1). Fiindcă, în ultimă instanță, toate (necunoașterea măcar a identității naționale, a limbii vorbite, nivelul exagerat al corupției și al economiei criminale, al managementului public indecent, emigrarea zilnică a peste 100 de oameni etc. etc.) de la învățământul slab „se trag”. Deci, pentru a soluționa orice problemă din societate trebuie început de la învățământul de toate nivelurile. Cheltuielile pentru finanțarea învățământului de toate nivelurile reprezintă cele mai eficiente investiții pe termen lung. Cu regret, multă lume, inclusiv cadre didactice de înaltă calificare, nu înțeleg un lucru simplu, că învățământul este nesatisfăcător, că mulți absolvenți ai liceelor nu cunosc lucruri elementare. Aceștia afirmă: noi avem copii talentați, câștigători ai diferitor olimpiade etc. Acestora le-am putea replica în glumă: „noi trăim foarte bine”, fiindcă avem oligarhi. Câștigătorii olimpiadelor sunt din doar câteva licee (max. 10) și aceștia nu-s atât de mulți. Menționăm, că acești câștigători sunt mereu în atenția profesorilor individuali. Din cele menționate mai sus rezultă, că reformarea structurii planurilor de învățământ trebuie să aibă loc concomitent cu reducerea numărului respectiv de instituții, inclusiv prin comasări și prin transformarea unor actuale instituții mici etc. în filiale ale celor mai reprezentative. Pentru început (2020) până la 15-20 de instituții. Nu pot exista „universități” cu 300 de „studenți”, de fapt, titulari de bilete studentești.

¹⁸În cadrul acestui studiu au fost elaborate și două Anexe cuprinzătoare cu informații detaliate privind cele peste 200 discipline predate acum diferitor specialități/ specializări economice. Însă din cauza restricțiilor de volum, ele nu au putut fi incluse în varianta finală a prezentului material.

Anexa 1. Lista disciplinelor predate studenților FȘE (ciclul I) și aprecierea lor (cu specificarea specialităților respective)¹⁹

n/o	Disciplina (aprecierea - credite)	specialitatea semestrul	n/o	Disciplina (aprecierea - credite)	specialitatea semestrul
1	Bazele contabilității	BA, FB, MK, SHTA, sem. I; CON, CIE, sem. II	5	Moneda și credit	BA, FB, CON, MK, SHTA, sem.I
2	Civilizații și tipare istorice	SHTA, sem. I	6	Tehnologii informaționale de comunicare	CON, MK, SHTA, sem. I; BA
					FB, sem. II
3	Dreptul afacerilor	BA, FB, CON, MK, SHTA, sem.I	7	Teoria economică	BA, FB, CON, MK, SHTA, sem. I
4	Matematica economică	BA, FB, CON, MK, sem I	8	Teoria economică II	BA, FB, CON, MK, CIE, sem.II
9	Bazele marketingului	MK, sem. II	14	Monumente și practici religioase în turism	TUR, sem. II
10	Limbaje de programare I	CIE, sem. II	15	Patrimoniul național cultural și protecția patrimoniului cultural	TUR, sem. II
11	Management	BA, FB, MK, sem. II; CON, CIE, TUR, sem. III; FB, sem. IV	16	Servicii publice	TUR, sem. II
12	Marketing turistic și servicii hoteliere	TUR, sem. II	17	Statistica economică	BA, FB, CON, CIE, MK, sem. II
13	Modulul socioumanist	BA, FB, MK, CON, CIE, TUR, sem.II			
18	Analiza matematică	CIE, sem. III	30	Finanțele întreprinderii	FB, sem. III
19	Bazele funcționării pieței de capital	FB, sem. III	31	Finanțe publice	FB, sem. III
20	Comercializarea produselor turistice	TUR, sem. III	32	Geografia turismului	TUR, sem. III
21	Comportamentul consumatorilor	MK, sem. III	33	Instrumente sowlare pentru afaceri	CIE, sem. III
22	Contabilitatea financiară	FB, sem. III; FB, BA, sem.IV	34	Logistica	MK, sem. III
23	Contabilitatea financiară I	CON, sem. III	35	Managementul producției	BA, sem. III
24	Contabilitatea financiară II	CON, sem. IV	36	Marketing strategic	MK, sem. III
25	Contabilitatea impozitelor	CON, sem.III; sem. IV	37	Marketing și logistică	BA, FB, sem. II; CON, CIE, sem. III
26	Cultura comunicării interpersonale și organizaționale	BA, FB, MK, CON, CIE, TUR, sem. III	38	Organizarea ergonomică și normarea muncii	BA, sem. III
27	Econometrie	CON, FB, CIE, sem.	39	Principiile businessului	BA, sem. III

¹⁹Elaborat în baza orarului pentru anii de studii 2016/2017 și 2017/2018. Nu au fost incluse disciplinele generale: limba străină și educația fizică

		III; FB, sem. IV			
26	Economia întreprinderii	BA, MK, sem. III	40	Psihologie	BA, FB, CON, CIE, MK, sem. III
29	Finanțe	CON, CIE, sem. II; BA, MK, TUR, sem. III	41	Servicii turistice	TUR, sem. III
42	Analiza activității economico-financiare	MK, sem. IV	55	Logistica stocurilor	MK, sem. IV
43	Analiza economico- financiară a serviciilor hotelierice	TUR, sem. IV	56	Logistica și distribuția în turism	
44	Analiza financiară a întreprinderii	FB, sem. IV	57	Managementul afacerilor	BA, sem. IV
45	Analiza gestionară	CON, sem. IV	58	Managementul calității	BA, sem. IV
46	Bazele ciberneticii	CIE, sem. IV	59	Managementul financiar	BA, sem. IV
47	Bazele ciberneticii economice	MK, sem. IV	60	Managementul resurselor umane	BA, MK, TUR, sem. IV
48	Bazele managementului bancar	FB, sem. IV	61	Marketingul serviciilor	MK, sem. IV
49	Contabilitatea în comerț	CON, sem. IV	62	Modelarea proceselor economice	CIE, sem. IV
50	Contabilitatea managerială	CON, sem. IV	63	Previzuni economice	CIE, sem. IV
51	Economia turismului	TUR, sem. IV	64	Programarea logică	CIE, sem. IV
52	Etica profesională	MK, sem. IV; FB, BA, CIE, CON, TUR, sem. VI	65	Rețele de calculatoare	CIE, sem. IV
53	Finanțe internaționale	FB, sem. IV	66	Standarde și norme în turism	TUR, sem. IV
54	Integrarea economică și economică europeană	BA, CIE, sem. IV	67	Turism cultural	TUR, sem. IV
68	Achiziții	MK, sem. V	86	Managementul riscurilor în afaceri	BA, sem. V
69	Activitatea bancară	BA, sem. V	87	Managementul serviciilor	MK, sem. V
70	Analiza situațiilor financiare	CON, sem. V	88	Marketing industrial	MK, sem. V
71	Audit financiar	CON, sem. V	89	Marketingul social	MK, sem. V
72	Bazele activității investitoriale	FB, sem. V	90	Mediul european de afaceri	CON, sem. V
73	Bazele managementului financiar	FB, sem. V	91	Metode de optimizare în economie	CIE, sem. V
74	Cercetări de marketing în turism	TUR, sem. V	92	Planificarea și previziunea financiară	FB, sem. V
75	Cercetări operaționale	CIE, sem. V	93	Proiectarea sistemelor informaționale	CIE, sem. V
76	Contabilitate financiară conform reglementărilor SIRP	CON, sem. V	94	Proiectarea sistemului de management	BA, sem. V
77	Contabilitatea în societățile de asigurări	CON, sem. V	95	Psihologia managementului în afaceri	BA, sem. V
78	Diagnostic managerial al firmei I	BA, sem. V	96	Servicii publice	MK, sem. V
79	Fiscalitate	CON, sem. II; FB, sem. V	97	Sisteme de gestiune a bazelor de date	CIE, sem. V
80	Gestiunea finanțelor publice	FB, sem. V	98	Sisteme informatice financiar contabile	FB, sem. V
81	Gestiunea și organizarea serviciilor turistice	TUR, sem. V	99	Sisteme informaționale în contabilitate	CON, sem. V
82	Instrumentele software pentru afaceri	CIE, sem. V	100	Teoria deciziilor	CIE, sem. V
83	Logistica comerțului exterior	MK, sem. V	101	Teoria și practica excursionistă	TUR, sem. V
84	Management corporativ	BA, sem. V	102	Trasee turistice în Republica Moldova	TUR, sem. V
85	Managementul relațiilor cu clienții	TUR, sem. V	103	Turism rural	TUR, sem. V
104	Analiza statistică a proceselor economice	CIE, sem. VI	114	Grafica și multimedia	CIE, sem. VI
105	Audit intern	CON, sem. VI	115	Managementul informațional și comunicare în afaceri	BA, sem. VI
106	Bazele REI	MK, sem. VI	116	Managementul inovativ	BA, sem. VI
107	Cercetări de marketing	MK, sem. VI	117	Marketing inovativ	MK, sem. VI
108	Cibernetica economică	CIE, sem. VI	118	Piete de capital și operațiuni bursiere	BA, sem. VI
109	Contabilitatea în instituțiile publice	CON, sem. VI	119	Sisteme fiscale internaționale	FB, sem. VI
110	Contabilitatea în ramuri	CON, sem. VI	120	Sisteme informaționale în turism	TUR, sem. VI
111	Control financiar	FB, sem. VI	121	Tehnica operațiilor în turism	TUR, sem. VI
112	Diagnostic managerial al firmei II	BA, sem. VI	122	Tehnici promoționale	MK, sem. VI
113	Evaluarea întreprinderilor	FB, sem. VI	123	Valorificarea turistică a multiculturalității RM	TUR, sem. VI

Note: 1. Anexa a fost întocmită în baza „Orarului” pentru semestrele I, III și V al anului de studii 2017/2018 și a „Orarului” pentru semestrele II, IV și VI al anului de studii 2016/2017.

2. Specialitățile FȘE: FB- Finanțe și Bănci; BA – Business și Administrare; CON – Contabilitate; CIE –Cibernetică și informatică economică; MK – Marketing și Logistică; TUR – Turism; (din 2017) SHTA –Servicii hoteliere, turism și agrement (ciclul I).

Anexa 2. Lista disciplinelor predate masteranzilor FȘE (ciclul II), anul de studii 2017/18

n/o	Disciplina (aprecierea - credite)	specialitatea semestrul	n/o	Disciplina (aprecierea - credite)	specialitatea semestrul
1	Calculule financiare și actuariale	M_AB, M_FPF, sem.I/VII	14	Metodologia cercetărilor economice	M_AEF, M_CI, sem. I/VII
2	Diagnostic financiar	M_AEF, M_CI, sem. I/VII	15	Metodologia cercetărilor în economie ?	M_AB, M_FPF, M_GFCA, sem. I/VII
3	Diagnosticul sistemelor manageriale a entității	M_AEF, M_CI, sem. I/VII	16	Metodologia cercetărilor în management	M_MRU, M_AAF, sem. I/VII
4	Dreptul muncii	M_MRU, sem. I/VII	17	Metodologia și etică cercetării în marketing	M_SMK, sem. I/VII
5	Economia întreprinderii hoteliere	M_MHT, sem.I/VII	18	Organizarea contabilității	M_GFCA, sem. I/VII
6	Finanțe corporative	M_FPF, M_GFCA, sem. I/VII	19	Organizarea contabilității în entități economice	M_AEF, M_CI, sem. I/VII
7	Management financiar bancar	M_AB, sem. I/VII	20	Planificarea teritorială a turismului. Dezvoltarea turismului durabil	M_MHT, sem.I/VII
8	Management: concepte și aplicații	M_AAF, sem. I/VII	21	Sisteme de decizii manageriale	M_AAF, sem. I/VII
9	Managementul marketingului	M_SMK, sem. I/VII	22	Sisteme informaționale în servicii hoteliere și turism	M_MHT, sem.I/VII
10	Managementul resurselor umane: abordări moderne	M_MRU, sem. I/VII	23	Sociologia organizațională și a conducerii	M_MRU, sem. I/VII
11	Marketing în ospitalitate și turism	M_MHT, sem.I/VII	24	Strategii macroeconomice fiscale și bugetare	M_AB, M_FPF, M_GFCA, sem. I/VII
12	Marketing în ramură	M_SMK, sem. I/VII	25	Teoria administrării afacerilor	M_AAF, sem. I/VII
13	Metode cantitative în luarea deciziilor	M_SMK, sem. I/VII			
26	Administrarea fiscală/ Control financiar-fiscal	M_FPF, sem. II/VIII	42	Managementul financiar a produselor hoteliere și turistice // Gestiunea costurilor în industria hotelieră și turism	MHT, sem. II/VIII
27	Audit financiar	M_FPF, M_GFCA, sem. II/VIII	43	Managementul finanțelor publice	M_FPF, sem. II/VIII
28	Audit intern în sectorul public // Strategii de	M_FPF, sem. II/VIII	44	Managementul portofoliului de investiții	M_AB, M_GFCA,
	politică monetară				sem. II/VIII
29	Calculule financiare și actuariale // Management corporativ	M_GFCA, sem. II/VIII	45	Managementul schimbărilor	M_AAF, sem. II/VIII
30	Cercetări și analiză de piață	SMK, sem. II/VIII	46	Marketing internațional	SMK, sem. II/VIII
31	Comunicare, promovare și vânzări în turismul cultural // Marketing E-tur	MHT, sem. II/VIII	47	Metode de evaluare a activității bancare // Evaluarea portofoliilor bancare	M_AB, sem. II/VIII
32	Contabilitate în comerț // Contabilitatea bancară	M_GFCA, sem. II/VIII	48	Metode calitative și cantitative în luarea deciziilor	M_AEF, M_CI, sem. II/VIII
33	Dezvoltarea profesională și a creativității personalului	M_MRU, sem. II/VIII	49	Organizarea contabilității în afaceri // Contabilitatea financiară	M_AAF, sem. II/VIII
34	Etică și probleme de marketing // Diagnosticul activității economice	SMK, sem. II/VIII	50	Piața muncii // Parteneriat social	M_MRU, sem. II/VIII
35	Expertiză financiar-contabilă // Sisteme informaționale în gestiunea economică	M_AEF, M_CI, sem.II/VIII	51	Planificarea și evaluarea afacerilor // Elaborarea planului de afaceri	M_AAF, sem. II/VIII
36	IFRS	M_AEF, M_CI, sem.II/VIII	52	Psihologia organizațională/ Management comparat	M_MRU, sem. II/VIII
37	Limbaje pentru organizarea e-activității // Analiza sistematică a activității economice	M_AEF, M_CI, sem.II/VIII	53	Rapoarte financiare consolidate	M_AEF, M_CI, sem.II/VIII
38	Logistică și Supply Chain Management // Asigurări și reasigurări internaționale	SMK, sem. II/VIII	54	Sisteme bancare comparative // Banca asigurări	M_AB, sem. II/VIII
39	Management în ospitalitate și turism	MHT, sem. II/VIII	55	Staffingul personalului	M_MRU, sem. II/VIII
40	Management strategic bancar	M_AB, sem. II/VIII	56	Tehnici cantitative în servicii hoteliere și turism. Tehnici calitative în servicii hoteliere și turism	MHT, sem. II/VIII
41	Management strategic și strategia de dezvoltare a afacerii	M_AAF, sem. II/VIII			
57	Achiziții publice	M_FPF, sem. III/IX	73	Gestiunea riscurilor bancare	M_AB, sem. III/IX
58	Analiza concurenței și strategii competitive	M_SMK, sem. III/IX	74	Management comparat // Psihologia în afaceri	M_AAF, sem. III/IX
59	Asigurarea calității în auditul financiar	M_AEF, M_CI, sem.III/IX	75	Managementul conflictelor // Etica și responsabilitatea corporativă	M_MRU, sem. III/IX
60	Auditul performanței // Audit financiar avansat	M_AEF, M_CI, sem.	76	Managementul proiectelor în servicii și turism	M_MHT, sem. III/IX

		III/IX			
61	Auditul personalului	M_MRU, sem. III/IX	77	Managementul recompenselor	M_MRU, sem. III/IX
62	Auditul regularității // Audit public intern	M_AEF, M_CÎ sem. III/IX	78	Marketing bancar	M_AB, sem. III/IX
63	Branding și comunicare de marketing	M_SMK, sem. III/IX	79	Marketing relațional // PR management	M_SMK, sem. III/IX
64	Buget și trezoreria publică // Asigurări și protecția socială	M_FPF, sem. III/IX	80	Planificare fiscală	M_FPF, GFCA, sem. III/IX
65	Comportament organizațional corporativ și dezvoltarea personalului // Managementul resurselor umane în hotelărie și turism	M_MHT, sem. III/IX	81	Proceduri și tehnici de audit	M_CÎ, M_AEF, sem. III/IX
66	Consultanță în afaceri	M_AAF, sem. III/IX	82	Reglementarea și supravegherea bancară // Strategii de politică monetară	M_AB, sem. III/IX
67	Etica și responsabilitatea corporativă // Tehnici avansate de comunicare și negocieri	M_AAF, sem. III/IX	83	Stabilitatea financiară a băncilor comerciale // Reglementarea și control intern a băncilor comerciale	M_AB, sem. III/IX
68	Etica și sustenabilitate în servicii hoteliere	M_MHT, sem. III/IX	84	Standarde de raportare financiară	M_GFCA, sem. III/IX
69	Digital Design Marketing // Politici de marketing	M_SMK, sem. III/IX	85	Tehnică operațiilor Front/Back // Strategii și practici în industria hotelieră și turism	M_MHT, sem. III/IX
70	Evaluarea întreprinderii // Contabilitatea managerială	M_GFCA, sem. III/IX	86	Tehnici avansate de comunicare și negocieri // Culturi organizaționale și naționale	M_MRU, sem. III/IX
71	Finanțe publice locale/ Politici și tehnici bugetare	M_FPF, sem. III/IX	87	Tehnici de gestiune și evaluare a riscurilor (antreprenoriale)	M_AAF, sem. III/IX
72	Gestiunea financiară anticriză // Gestiunea riscurilor financiare	M_GFCA, sem. III/IX			

Note. 1. În cadrul studiilor de masterat pregătirea tinerilor are loc la următoarele specialități: Administrarea Afacerilor (AAF); Administrare bancară (AB); Audit și expertiză financiară (AEF); Contabilitatea întreprinderii (CÎ); Finanțe publice și fiscalitate (FPF); Gestiunea finanțelor și contabilitatea în afaceri (GFCA); Management și Marketing Hotelier și Turism (MHT); Managementul resurselor umane (MRU); Studii în marketing (SMK).

2. Anexa a fost întocmită în baza „Orarului” (sau „Planurilor de învățământ”) pentru semestrele I, II și III anului de studii 2017/2018.

Bibliografie

1. Mihai Patraș. Probleme actuale ale economiei Republicii Moldova: esență și căi de soluționare/ Culegere de materiale (1991-2015), vol. 1. – Chișinău, USM/ FȘE, 2016, 408 p.
2. Mihai Patraș. Probleme actuale ale economiei Republicii Moldova: esență și căi de soluționare/ Culegere de materiale (1988-2018), vol. 2. – Chișinău, INCE, 2019, 274p.
3. Mihai Patraș. Probleme actuale ale economiei Republicii Moldova: esență și căi de soluționare/ Culegere de materiale, vol. 3. – Chișinău, INCE, 2020 (în curs de apariție).
4. www.usm.md